

ד"ר ישראל אלדד

אל שולחן הפנים

דברי סיכום
למפגש היסטורי
בין מפקדי ההגנה
האצ"ל והלח"י בהנחיית
גאולה כהן בשנת 1966

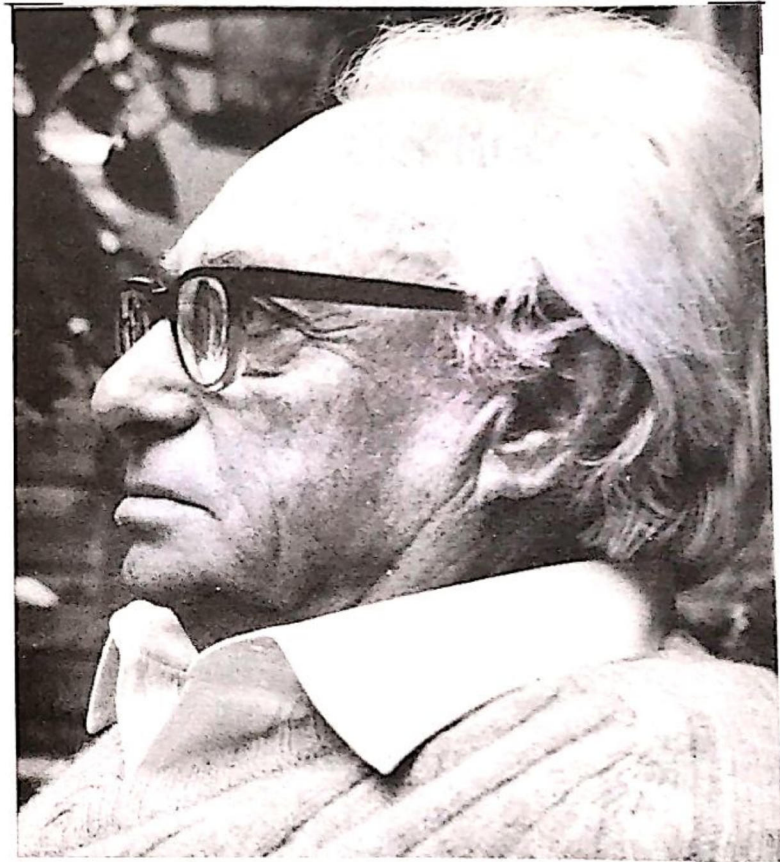
הוצאת יאיר ע"ש אברהם שטרן - תשמ"ו

ד"ר ישראל אלדד

אל שולחן הפנים

בדברי הפתיחה שלה לסימפוזיון זה, שאליו זימנה גאולה כהן את ראשי ההגנה, אצ"ל ולח"י, עשרים שנה לאחר שהתרחשו הדברים שנידונו ליד השולחן, היא מביעה את קנאתה בבורא-עולם שלא נזקק לפרספקטיבה כדי להעריך את מעשיו ולומר על כל יום "כי טוב" ולפעמים גם "טוב מאוד". אמנם בבואו להעיד על עשייתו גם הוא "הלך קצת הצדה" כלשונה של גאולה שהרי כתוב: "וירא" וכדי להעריך חייבים לדאות מבחוץ: אף-על-פירכן לא נזקק לפרספקטיבה של זמן, ורק תוספת אחת אוסיף על דבריה: על יום אחד לא באה הערכה זו, לא "טוב" ולא "טוב מאוד", הלא הוא היום השני. והבחינו בכך הכמיונו ובדרכם למדו לקח: "לא נאמר בו "כי טוב" שבו נבראה המחלוקת שנא' "ויהי מבדיל בין מים למים", והרי כאן במחלוקת חמורה אנו עומדים או שמא כבר מותר לומר: עמדנו, ולא בין מים למים, כי אם ממש בין דם לדם, ובכל זאת...

ובכל זאת יש מבני הדור ההוא ואף מהדור החדש, האומרים "כי טוב" אף על ימי מחלוקת אלה, באשר מחלוקת "לשם שמים" היתה, אמנם "למען הארץ", אך גם הארץ הזאת הלא לשם שמים, לשם "גאולת ישראל" נדרשה; כשם שרבים המה שאין שם שמים סך מעל לשונם וכל מאווייהם ארציים, כן יש מלחמה על ארץ, שהיא בגדר קודש, משמע "לשם שמים". ממרחקי הזמן נעלמו מעיני הרומנטיקן ירמיהו, המרגלים וסוגדי לעגל והוא מזכיר בגעגועים "חסד נעוריה, אהבת כלולותיה, לכתך אחרי במדבר", וממרחקי המקום בלבד – מגבעות – רואה בלעם הרשע "מה טובו אהליך יעקב", ואת אהליו של קורח ועדתו לא ראה, ואת טיעונם הדימוקרטי, כביכול "כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו" לא שמע, אך בעיני משה, הם היו תככים, מסיתים ואין עיניהם ולבותיהם לקדושה, כי אם לשררה.

פרופ' ישראל אלדד

כל מחלוקת - אף זו אשר לשם שמים - מקרוב מחרידה יותר, משחירה יותר, ממרחקי הזמן היא מלבינה אולי בגלל לובן השיבה שזרקה בינתיים בראש. מתדיינים ואולי על רקע השחורות שבהווה ששוב נראים שהודים יותר בגלל קרבנם, ואמנם... דרושה עוצמה כזו של דוד בן גוריון, אשר תמנע גם משנים את ריכוכה של השנאה, אשר תקהה עם הזמן את הביטחון העצמי בצדקתנו הבלעדית, אשר לא תניח לו להודות בטעותיו, ובייחוד כשמדובר ביריבים קיימים עדיין ואף מבריהים אותו מאולם המליאה של הכנסת בעלותם על הבמה, מה שלא הפריע לו - וטעמיו עמו - לכתוב איגרת ברכה חמה לגאולה כהן, תוך הרכנת ראש - לראשונה בפומבי! - בפני יאיר ועולי הגרדום, ומה שלא הפריע לו, למנהם בגין, רק שנה אחת לאחר אותו שולחן עגול, שבו לא רצה בן גוריון להשתתף, לעלות ממש לרגל לשדה בוקר ולהציע לו, לשונאו בנפש - את ראשות הממשלה הלאומית המאוחדת.

יישמע הדבר פרדוקסלי כאשר יישמע, אך אני אגיד אותו בהזדמנות זו להדפסת הספר. על המחלוקת הנוראה ההיא, בשנות השלושים והארבעים (ואני במפורש כפי שיבואר להלן, אינני פותח בבעיות תנועת המרי והסזון ושאלת מי גירש את הבריטים?) ואגידנו במלוא התחושה וההכרה שאמת הדבר ולמרות כל מערכות המאבקים על שלטון במדינת ישראל: באותו מחנה לאומי שאצ"ל ולח"י צמחו ממנו, שנודע - לגנאי כמובן - כמחנה ה"כן לשבור" ומחנה הפרישה, באותו מחנה, כולו, כולל הקיצוניים שבו, מסוג "הבריונים" של אורי צבי גרינברג ואבא אחימאיר, חבויה היתה אהבה אומללה, חד-צדדית, טראגית ממש לתנועת העבודה הציונית, זו שלפני המרכאות הכפולות ובלעדיהן. ודאי בגלל תכונות ותרומות הראויות להוקרה, והכלולות באותו מונח קדום וחדש ויפה: "הלוציות", ודאי גם מתוך אותה אהבת ישראל עמוקה וכוללת, מעבר למעמד ולמוצא, אותה אהבה לכל יהודי וציוני העושה לגאולת העם והארץ. ודאי רק מעטים יודעים את האמת שאת השורה, שכה מרבים לצטטה ולהלעיגה - "אלהים לשלטון בחרתנו" - שבהמנון בית"ר, הוסיף ז'בוטינסקי ממש בלחצם של תלמידיו, כשהוא היה מוכן להסתפק ב"אלהים ליגון בחרתנו", בעוד אשר המחנה היריב, המכונה שמאל ובאלה הימים היה באמת בגדר שמאל ציוני, השאיפה לשלטון

היתה בו דומינטיות והשנאה לרביזיוניזם כה הזקה, יותר מאשר לקפיטליזם, ודאי שהשנאה הזאת, שנודעה מצד השמאל למחנה הלאומי, ינקה גם מהאווירה העולמית של מאבק הסוציאליזם והקומוניזם עם הפשיזם אבל אולי נוסף עוד אלמנט אחד, ובייחוד אצל דוד בן גוריון. אולי נוספה לכך ההכרה שבמרבית התחומים, בתחום הסיטואציה הקטסטרופלית של יהדות אירופה, בתחום ההחמרה עדי בגידה, מצד בעל הברית הבריטי, בתחום העדר הסיכוי להשלמה ערבית והכרת המעבר לאמצעים מלחמתיים, כדרך שלישית - ההכרה שבכל התחומים האלה הלכה תנועת הציונות הסוציאליסטית, ובן גוריון בראשה, בעקבות התנועה ה"בוטינסקאית", באיחור של שנים אחדות, כשטענת "העיתוי הנכון" לעולם לא תוכל להוכיח צדקתה. לעולם לא יינתן לאמת את התזה שבשנות השלושים אי אפשר היה לעשות מה שנאלצנו לעשות בשנות הארבעים או את האנטייתוזה והיא שלנו (להוציא את ארלוזורוב, כמובן, שהציג אותה באיגרתו הידועה לחיים וייצמן, איגרת מונומנטאלית שהכול בה נכון פרט לטעות שבמען), אפשר היה ואף כורח היה לקדש את דרך המרד. בסימפוזיון הזה קובע אליעזר ליבנה המנוח: "בשואה כולנו, שלושת הארגונים, אשמים". הקביעה נכונה, אך ההאשמה איננה מתחילה מ-1939. פרשת-הדרכים ההיסטורית של הציונות איננה 1939, כי אם 1929, עם התפנית באירופה כולה והיא שנת תרפ"ט בארץ, ודאי וודאי שנת מפנה, מפנה חד כל כך באירופה, מפנה חד כל כך בארץ, ורק בתנועה הציונית מפנה זהיר כל כך, בהקמת הסוכנות היהודית המורחבת, שכעבור שלוש שנים בן גוריון עצמו יראה בו טעות פאטאלית, אלא שבשנת 1934, שנה אחרי עלילת-דם ארלוזורוב - מכריע דוד בן גוריון הכרעה פאטאלית כשהוא נסוג - ככיכול בגלל ההצבעה בהסתדרות - מההסכם עם ז'בוטינסקי, הסכם לכאורה בענייני עבודה בארץ, ולמעשה הסכם שעשוי היה להוביל את הציונות כולה ואת העם כולו למסלול אחר, לברית מפא"ר-רביזיוניזם, בן גוריון, ז'בוטינסקי באלטרנטיבה לברית האומללה עם חיים וייצמן שמדיניותו נעוצה היתה באמונה איבולוציוניסטית, אולי בגלל פסימיות ככוחותינו, אולי בהשפעת אחד-העם. אולי חש באפשרות זו שמעון פרס באמרו ב"שולחן עגול"

זה: "נאמר שלא היתה פרישה - האם ההגנה היתה כל כך מתונה כפי שהיתה? אל כוחות שהיוו את ההגנה, אילו נתווספה אליהם חוות הדעת של האצ"ל והלא ייתכן והאמצע היה אחר... אילו כל הגורמים שהיתה להם השקפה פטריוטית נגד הבריטים, היו נפגשים ליד שולחן אחד, האמצע היה..."

אליעזר ליבנה מעיר בצדק שבתקופה המוקדמת רק שניים חשבו בכיוון זה של מרד בשלטון הבריטי: חיים ארלוזורוב ואברהם שטרן. גם ז'בוטינסקי וגם בן גוריון עלו לפסים אלה רק בסוף שנות השלושים, כשלבן גוריון קורים רצידיבים לא מעט. אך אילו בתום התחושה הקטסטרופלית בן גוריון מגיע לדעיון האיבוקואציה בשנת 1942 בתכנית בילטמור. ומי שטוען אפילו כליבנה וסנה שרעיון פניו מיליונים היה בגדר אשליה באמצע שנות השלושים, כשעדיין ניתן היה להכפיל ולשלש את ההעפלה שההגנה פתחה בה במאוחר כל כך. מה משקל יש לסיסמא זו ב־1942 כשכבר אירופה סגורה ורק תגורי אושוויץ פתוחים.

הטא לאמת ופשע טאקטי הוא לשוב ולראות בשואה גורם בתקומת המדינה. משה סנה שליד השולחן המרובע הוא כבר מדבר כקומוניסט - מסכם לו בקליקלות שמשתי התנועות שנוצרו כמעט בעת ובעונה אחת (הרצל ולנין, בהתחלה, הצהרת בלפור - 2 בנובמבר, מהפכת אוקטובר ב־7 בנובמבר 1917 בשיא) הקומוניזם והציונות, המדינה הסוציאליסטית קמה, אך הציונות לא הצילה. ביתר קלות יצליח כל סטודנט חוקר למצוא בכתבי סנה **הציוני**, הוכחות מכריעות לכך ששורש הפיגור של הציונות להגשים עצמה במלואה, משמע להציל את המוני היהודים, הוא בקומוניזם ובסוציאליזם הלא ציוני, שהישלו מאות אלפים מטובי הנוער היהודי במזרח אירופה, שלא לדבר על עצם הניתוק שהמהפכה הקומוניסטית ניתקה מיליוני יהודים, מהם מיטב החלוצים הציוניים, מעלייה וממהפכה ציונית מהירה וקובעת.

עיון זה שאני מעיין עם קריאת ספר זה שנושא: מלחמת המחתרות ויחסי הארגונים הלוחמים בשנות הארבעים בשעת הקמת המדינה, איננו בא במקום הניסיון לסכם אחרי עשרים שנה את הוויכוח שניטש ליד שולחן זה ב־1966. אי אפשר להבין את הפולמוס הזה כשפותחים בו מן האמצע, סביב לסזון ולמרי. גם את עוצמת השנאה - כפי שציינתי

לעיל בייחוד מצד שמאל ומה שמכונה "המוסדות" - אין להבין ללא הרקע של העבר.

המחלוקת על דרכי הגשמת הציונות ובשוליים גם על עיקר מטרתה, היא קדומה ורק זאת שבשלב שמדובר בו, נוספה על דרך ה"מעשיות" ודרך המדיניות, הדרך השלישית והיא הצבאית.

התנועה הציונית כתנועת שחרור, איננה "נורמלית". איישם במעמקים זה ודאי נובע מאי-הנורמאליות של העם היהודי שקיומו ואורחות קיומו אין להם משל ודוגמה בעמים, וזו עובדה בין אם יש לה בסיס מיטאפיסי, בין אם אין. איישם במעמקים אלה נמצא ודאי גם ההסבר הרחוק לכך שהדרך הצבאית, דרך שפיכות הדמים למען החרות היתה נושא גם לוויכוח עקרוני ולא - כמה שהוא לגיטימי ונורמלי - ויכוח מעשי או עניין של עיתוי. אך גם מעבר לפולמוס זה, אם עקרוני אם מעשי, לא דומה גם הציונות לתנועות השחרור האחרות שתמציתן היתה גירוש שלטון זר מטריטוריה, שתושביה הגיעו לכלל מודעות לאומית, אם חדשה, אם מתחדשת. תנועת השחרור אשר שמה "ציונות" חייבת היתה ליצור - או לחדש - את איכלוסה הלאומי היהודי של הארץ, להחזיר את העם לארץ ולאדמה וללשון ולחשיבה מדינית. אמנם היתה לה לאומה זו קונסטיטוציה כמו מושלמת לכל תחומי החיים, אלא שמטעמים שונים, שלא פה המקום לעמוד עליהם, נוצר פער בין חיים יהודיים על קונסטיטוציה זו, הלא הוא ה"שולחן-ערוך", ובין חיים ממלכתיים בארצה, עד כדי כך שהציונות ברובד הגלוי והמעשי שלה נוצרה ופעלה בעיקרה ללא אותה קונסטיטוציה.

דבר זה מן הראוי להבינו לפני שניגשים לדיון ולוויכוח בשאלה: מי הקים את המדינה, איך חודשה עצמאותנו. כל ישראל יש להם חלק, ואין שחר לטיעון שחלק מישראל יש להם הכול. גם אותו מחנה חלוצי שבשבתו דובר לעיל ואין ערוך למשקלו בתולדות בניין הארץ וקיום הפאטוס הציוני וההגשמה בתחומים רבים, גם בתחומי ביטחון, גם הוא, בנטלו לעצמו את כתר הבלעדיות, עוול הוא עושה לשכבות אחרות שפעלו ולוא ממוטיבציות אחרות וללא רוח חלוציות, אפילו אותה עלייה רביעית של יהודי נאלבקי, שכה נשואה והולענה, גם היא עשתה

דברים כלשהם. כך תל-אביב, למשל, או הדר הכרמל או נתניה ועוד ועוד, שבלעדיהם החברה הקיבוצית האידיאליסטית מבחינה ציונית וחברתית, היתה נשארת אוטופית.

השאלה הספציפית שספר זה של "השולחן המרובע" מוקדש לה אינו בא איפוא, אלא לדון בשלב אחד, אולי גם מכריע, בתולדות השחרור שלנו. הוא השלב והצד הצבאי, שהוזכר לעיל, הוא ברחשיבות גם לכאן. מכיוון שחלק גדול מלוחמי המחנות אצ"ל ולח"י באו מאותן השכבות – בין היתר גם מצאצאי העלייה הראשונה או אף הישוב הישן, שלא נחשבו החשבה יתרה בעיני המחנה השמאלי של "ההגנה", וזה היה על כל פנים, מבחינה פסיכולוגית, גורם נוסף למתח ולשנאה. חברי קיבוץ שגויסו למלאכת הסזון, למשל, בלב שלם, עשו בהזדמנות זאת גם חשבון אחר עם היריבים, ולא דווקא חשבון הטרור נגד הבריטים. ואם, מאידך גיסא, נתאפשרה תנועת המרי, משמע התקופה בת תשעת החודשים, בה יצאו חברי "ההגנה", בניגוד לתיאוריות פוליטיות ומוסריות שונות מלפני כן, לתקיפה חבלנית באובייקטים, ובלית ברירה גם בסובייקטים של השלטון הבריטי, הרי היה זה אמנם כתגובה לגילויי בגידה ואכזריות קיצוניים של שלטון זה, וגם על רקע העובדה של מלחמת שני הארגונים הפורשים, כשרבתה הסכנה שהאקטיביסטים שבשורות "ההגנה" יעזבו ויעברו אל "הפורשים", אבל גם על רקע רעיונות והרגשות של האקטיביסטים ההם ב"הגנה" שאהדו את המהפכה הרוסית, למשל, או את הלוחמים השמאליים בספרד, או אף ידעו פרק בתולדות "השומר" שסיסמתו היתה: "בדם ואש יהודה נפלה, בדם ואש יהודה תקום". משמע שלא על נקלה נלחמו נגד אצ"ל ולח"י בשם... הפציפזם או כמגינים על האימפריאליזם הבריטי (כאן, איומה היתה, למשל, הסכיוופרניה של השוה"צ). יחד עם זאת המשיכו לפעול בהנהגה הציונית ובישובים והקיבוצים רוחות "הפועל הצעיר" או א.ד. גורדון, בעל עמדות פציפיסטיות, או רוחה של הציונות הוייצמניסטית שסלדה עמוקות מכל אפשרות של ניתוק מבריטניה, שרק בצלה ניתן – כך האמינה – לבנות את הארץ, את הבית הלאומי.

מקורותיהן של המחנות אצ"ל ולח"י, בנוסף לדמויות האגדתיות של "השומר" מזה וניל"י מזה, ואין צריך לומר של יוסף טרומפלדור

כדמות תשתית לבית"ר, היו הלגיוניזם של זאב ז'בוטינסקי. מחשבה צבאית ממלכתית, לא מעט גם הרומנטיקה של הלגיונות הפולניים של פילסודסקי, גם האפוס המחתרתי-טרוריסטי של ס.ר. הרוסי, בו כה רב היה חלקם של יהודים (גם יהודיות). "ברית הבריונים" של אבא אחימאיר, שירתו של אורי צבי גרינברג – אוהבו ומאוכזבו של "גדוד העבודה" ("ארץ נכבשת בדם"). האינסטינקט הלאומי הבסיסי והבלתי מתוחכם והבלתי מתוסכל ברוחות האמנסיפציה האירופית והסוציאליזם, והוא המקור לנוער מעדות המזרח שנהה טבעית ממש לשורות המחנות, ועל הכול וככוח דחף אחרון – הסיטואציה הקטסטרופלית של הנוער היהודי בארצות מזרח אירופה שהציונות האבולוציונית האטית בסרטיפיקאטים לא תאמה עוד לא את המצב ולא את האופי השואף להקרבה. אותו אופי שדחף רבים כל כך וטובים כל כך לשורות הקומוניזם דאז. על מקור זה הרי כתב ארלחורוב באותה איגרת לוייצמן בשנת 1932:

...בשיטות המדיניות הציונית האבולוציונית לא נוכל לקיים לאורך ימים את השפעתנו מול פני העובדות האכזריות... אין להתעלם מכוח השפעתה של רוסיה הסובייטית... השפעתה הרבה על הנוער שלנו. כמה זמן עוד נוכל להחזיקם במצב של תקווה שאין בה ממש ולשבור את רעבונום בפירורי סרטיפיקטים הנופלים אחת לששה חודשים משולחן הממשלה הארצישראלית?..."

ודאי שבאותה איגרת עצמה יוצא ארלחורוב חוצץ בנושא עבר-הירדן המזרחי נגד ז'בוטינסקי ודווקא מתוך הנחה שללא עבר הירדן המזרחי אין גאולה למיליוני היהודים. ובכן, למה נגד? כי נגד הדרך של ז'בוטינסקי. דרך ההכרזה במקום דרכי המעש. ואכן, המעש של המחותרת הוא שהוציא את תנועת ז'בוטינסקי שאין ערוך לה לאמונה והפתת חזון ותקווה. מן האימפכס הזה של "מה לעשות?", אל העשייה של ביכור דרך העפלה והאוואנטורזים, או שרות לאומי, כלשון ז'בוטינסקי, בשנים שהנהלת הסוכנות אסרה על ההגנה להעלות עולים "בלתי ליגליים", מעשה שההגנה פתחה בו והפסיקה מיד, ועד למחתרת לוחמת, תחילה לשבירת ההבלגה המחפירה, אח"כ במפנה שחלק הארי שלו בא מצד אברהם שטרן-יאיר, אל מלחמה ישירה בשלטון הבריטי,

כאשר לראשונה שלטון זה הוכרז כשלטון זר. (מונה שהולעג אף בפי ראשי ההגנה האקטיביסטים ביותר, שקיבלו מז'בוטינסקי את תורת "הלחץ על הבריטים" ולא דרך מלחמה בהם עד גירושם).

זו תמצית ההתרחשות ההיסטורית ואלה מקורות המעבר מצינונות מעשית ומדינית – וכל אחת מאלו כבודה בזמנה – לצינונות לוחמת, וזו החלוציות של המחתרת והמעש שלה, וזו זכותה הכפולה: תפישת השלטון הבריטי כשלטון זר בניגוד למאבקים לסוגיהם, בחוק האכזר של ה"מנדטור החוקי" והמעש עצמו לגירוש.

וגם זה מן הפרדוקסים המאירים את הקיום היהודי בכלל ואת תולדות הצינונות בפרט: בראשית שנות העשרים ז'בוטינסקי נלחם על הלגיטימיות, שעיקרו צבא יהודי ארצישראלי גלוי וליגלי לעומת המפעל הצינוני בשלטון הבריטי. ראשי ההגנה בשלבי ראשיתה, בהנמקת אי אמון בבריטים אך פסיכולוגית אולי, ממסורת המחתרות הרוסיות וראשית "השומר" – מתנגדים ללגיון ותובעים מעין מיליציה, מחתרת חשאית, ובהמשך ובסיוסו? דוד בן גוריון מקים את צבא ישראל. מהלגיטימיות של ז'בוטינסקי נולדו בית"ר ואח"כ אצ"ל ולח"י. משמע המחתרת העמוקה והחריפה ביותר להילחם בשלטון הבריטי. מהפרדוקס הזה ניתן על נקלה להגיע לפרדוקסים האחרים והמאוחזרים: כיצד לוי אשכול מקיים אימפריה, כובש סיני, ומנחם בגין נסוג משם, כיצד בממשלתו של אותו בגין נמשכת הצינונות המעשית של התנחלות ביהודה ושומרון ותנועת העבודה, בעלי הזכויות הגדולות בצינונות המעשית מתנגדים לכך, פרדוקסים המאשרים שהזמן והנסיבות מגשרים על תהומות ומה עוד שהם – התהומות – לפעמים איום אלא מדומים, אלא שזה נושא לשולחן מרובע או עגול אחר. אנו נשוב לשולחן שלנו: המחתרות. אילו זכינו והיה כל אחד מודה במשגים שלו, בטעויות שלו, במקום לשוב ולהוקיע את חטאי יריבו, ייתכן והמעגל, לפחות זה של העבר, היה נסגו. זה ודאי היה מועיל להינוך ואולי גם להתהוות חזיתות פוליטיות חדשות ומוצדקות יותר מאלו שהרבה מקיומן הוא חשבונות העבר.

תנאי ראשון הוא כמובן, להתמלא – ובכנות ובמלוא הנפש ולא למען השלום והפיוס והאינטרס – יחס כבוד ואהבה לכל הנופלים בכל

המחנות ובכל חזיתות עם ישראל לשחרורו. שעל בסיס אותו פלונליזם מהולל, אותו תובעים בתחומים שונים והוא המחייב עוד יותר לגבי ההכרה בדרכים שונות שהובילו לשחרור זה, שעל בסיס זה יכובדו שרה אהרונוסון ושלמה בן יוסף כאחת עם חנה סנש ועם ברכה פולד ועם וויליניץ (אליעזר ליבנה התפטר מעריכת בטאון "הגנה" בגלל מסגרת האבל המשותפת שכיבד בה את קרבנות המחתרות, עולי הגרדום ואת נופלי ההגנה). זכיתי ללוות את יצחק רבין בהיותו ראש ממשלה, בבואו ל"היכל הגבורה" (בית הסוהר המרכזי הירושלמי) לחלוק כבוד לאליהו חכים ואליהו בית צורי שארונותיהם הובאו ממצרים, ובכל הלב קיוויתי אותה שעה, שהוא "בכל הלב" נותן כבוד לשני עולי הגרדום האלה, והם יריבו בעבר והוא איננו נמנע להודות בכך, שהוא ירה מהתותח הנודע שפגע באלטלנה ואילו היה דוד בן גוריון בימי היותו ראש ממשלה גובר על שנאותיו וחשבונותיו ומעניק אות ממלכתי למפקד הארגון הצבאי הלאומי, היה עושה מעשה מוסרי וחיוכי עליון. ולא זכינו, ואני אינני מהסס היסוס קל ביותר לנסח ברורות ובטוחות: בשעה המכרעת, בן גוריון הוא שהקים את מדינת ישראל וזכות זו מכפרת אצלי על הרבה משגים וחטאים, באשר רבים היו המכשולים, ורבים הכושלים, ולחץ אמריקאי נגד הקמתה של המדינה, ופחדים מבית, ואימת ערבים מחוץ. אלא שאני תובע מיריבינו גמול, הודאה זו והרכנת ראש זו בפני הגדול שביריבינו, לפעמים שונאינו ממש; אני תובע הודאה במה שנראה לי כאמת מוכחת: מחתרות אצ"ל ולח"י פינו את הארץ מן הבריטים ויצרו אותו חלל שלטוני ריק ואותה שעה לאומית ובינלאומית בה רצונו הנחרץ של דוד בן גוריון יכול היה להכריע והיתה הסכנה גדולה שהרגע יחמץ. אינני סבור כאחדים מחברי למחתרות – בייחוד בקרב האצ"ל, שאלמלא הכרעתו של בן גוריון, אנחנו, אנשי אצ"ל ולח"י, היינו מכריזים על המדינה, מכריזים – אולי, מקיימים – לא, באשר בתנאים שלנו מרבית אביזריה ותכניה של המדינה לא בידנו היו. והרי משום כך מתכנינו הנרחבת של מנחם בגין בהכרזת המרד בפברואר 1944 לא הוגשם אלא מה שהיה בידיו – וזה היה הרבה! – המלחמה בבריטים, בעוד שכל התכניות האחרות, שביתה כללית, הפסקת לימודים, הפסקות תשלום מיסים וכו' וכו', שום דבר לא נתבצע ולא

יכול היה להתבצע.

כנגד כל ההישגים האלה של הבית הלאומי עמד השלטון הבריטי העויין שבככל עוצמתו, ולהוציא מעטים גם בכל רבדי שלטונו, התנגד לרצוננו הממלכתי ויש לו חלק "נכבד" וארוך בהשמדת העם היהודי.

כל התקוות שתלו בו - אפסו. גם הלייבור החבר באינטרנציונל השני לא סייע לחבריו היהודים הציונים באינטרנציונל זה. גם הלחץ ונסיון המרי על פעולותיו הנועזות לא הועילו לרכך את בוויין ואטלי. גם שיתוף הפעולה המתמיד - והוא נדון בסימפוזיון זה והלא שמו הסוזן - והסגרת מאות לוחמים למשטרת השלטון לא הועילו: אף יהודי אחד לא הורשה להיכנס כתמורה לשיתוף פעולה זה. ואבוי היה לנו אילו נענינו להפצרות של האקטיביסטים שבהגנה, כגלילי וסנה וגולדה מאיר, להתאחד עם ההגנה ולהפסיק יחד עמה את מעשי המלחמה שלנו. לא ברצון, כי אם ממש באושר ואהבה קיבלנו על עצמנו את המרות בימי המרי. מרות למלחמה ולא מרות להבלגה. אבוי היה לנו אלמלא שנת תש"ז, זו שלאחר פרישת "ההגנה" מהמלחמה, זו שבה נלחמנו רק אנו, אצ"ל ולח"י. לא שההגנה ישבה בחיבוק ידיים, היא חזרה ואף הגבירה את היות ההעפלה, שמבחינת הציונות המעשית לא העלתה יהודים רבים. אך דווקא מצד המשקל המדיני, ההפגנתי, עשיית רושם ורעש בעולם - כהפגנה סוערת מתמשכת ואף שותתת דם - ערכה היה רב בהכרעות.

ואף על פיריבן את השלטון הבריטי בארץ מיגרו אצ"ל ולח"י. את הבריטים גירשנו אנתנו. ודאי - והרי זהו אחד הטעונוים "הכבדים" נגדנו - שבריטניה עזבה ארצות קולוניאליות רבות, גם את הודו, גם את ציילון, גם את קניה. נכון, אלא איך עזבה אותן? היא עזבה אותן במסורה את השלטון להודים ולציילונים ולקנייטים בצורה מסודרת ובהסכם ממש, כשם שתכננה למסור את פלשתיין ל... פלשתינאים, תוך הענקת איזור אבטונומי (תכנית מוריסון המוסכמת גם ע"י ארה"ב) ליהודים משתי גדות הקישון והירקון.

בואריאציות שונות. זו היתה התכנית הבריטית ואף זו של צ'רצ'יל ומיין משנת 1943, באותה החלטה סודית וגם זה לאחר המלחמה, כשכבר לא יהיו מיליונים יהודים להעביר למדינות זו, וגוררת דרבי צדוק, בחסדי המלך או המלכה, והציוני הדגול ויוסטון צ'רצ'יל, שבימי

שלטונו נסגרו שערי הארץ הרמטית ביותר, בימי ההשמדה המחרידה ביותר.

כך רצה בוויין "לעזוב" והיו לו מסייעים רבים בתוך המחנה הציוני בארץ, והרי אפילו משה סנה שבסימפוזיון הזה מדבר כקומוניסט ומרבה להסביר את סיבות ההצלחה הציונית בתקופת השקיעה של הקולוניאליזם, אך עדיין ב-1946 הוא עצמו, משה סנה, האקטיביסט שב"הגנה", מציע לבריטים, לאימפריאליסטים האלה, **בסיסים בנגב** ולח"י מפרסם חוברת "**האימפריה השוקעת ויהודה העולה**", שהרי ברור גם לנו, שלא בחלל ריק לחמנו. בריטניה נחלטה במלחמת העולם, גם נתרוששה. חיי כל חייל ושוטר בריטי נתייקרו מאוד לאור הקוץ הדומם הגדולה שבמלחמה ואת מצבה זה צריך היה ואפשר היה לצל, רק על דרך מלחמה מוחלטת כצודק וכמועיל. והודאת כעל דין במאה ימים, ומקצת מן ההודאות האלה הובאו ל"שולחן מרובעי" זה, וגם ועקתו של צ'רצ'יל בפרלמנט - על החרפה שהמכות על השלטון הבריטי בארץ ממיטות על בריטניה. אנו, אנשי לח"י, שגרסנו טרור אישי, טאמניים על בסיס האופי של המשטר האנגלי, שטומי וגימי שנפלו מבדוריינו, הוסיפו ללחץ של אזרחים בריטים תשושי מלחמת העולם, להוציא את בניהם מן הארץ באין מוטיבציה להיהרג בשביל ה"בלאדי ערבים" או "בלאדי ג'וס". אך לא פחות מזה ואולי אף יותר פעלו המכות על היוקרה האימפריאלית, מכות כפריצת כלא עכו, כפיצוץ מלון המלך דוד, מועדון הקצינים, תלית הסרג'נטים ו... הלקאת קצינים בריטים. מעשה שלא אירע להם, לקציני אצולה אלה של האימפריה שידעה קרבות ומרידות, או מאות התקפות על התחבורה הבריטית בכבישים וברכבות, ועד להפסקתה כליל בלילות. ההתקפות על מתקני הנפט והצתתו. הודעת שר המושבות ב"14 במאי 1948 מדברת גלויות ופשטות. 84,000 חיילי בריטניה לא יכלו לעמוד מול מעשי הטרור היהודיים. וגם הנזקים הכספיים היה לחם משקל בשנים קשות אלו של האימפריה.

תנועת המרי, המכות האדירות שהנחיתו הכוחות המשותפים של ה"הגנה" והמתחרות על השלטון (ורכבות, נשרים, בתי המלאכה של הרכבות, שדות תעופה) רק תוכיחו מה ניתן היה לעשות אילו היו

הכוחות מלוכדים למלחמה כל הזמן. אך האשליה האלה, אשליה שסיוס המלחמה, שפתיחה מחנות המוות, שחילוף השלטון, ששינוף הפעולה וכו' וכו', האשליה האלה שכמעט והביאו למלחמת אחים, ואשד אלמלא הפטריוטיה העילאית באמת של מנחם בגין, היתה ודאי יכולה להיות קטלנית, כבימי בית שני. לאשליה אלה לא היינו שותפים והמשיכנו, והעם כולו ועמו גם ראשי המפלגות מהימים ההם, וראשי ההגנה והמוסדות מהימים ההם, חייבים לנו תודה על **פרישתנו**, על איקבלת המרות באותה שנה מכרעת, שנת תש"ז.

סללנו את הדרך בתבונתנו, במעשינו, בדמונו, פינינו אותה מהמכשול הבריטי. לא זו ראשית המלחמה למדינה. ראשונה בכל מעשי הציונות לרשמית, לחלוציה וגם לא זה סיוס המלחמה. בנוסף לאקט ההקמה של המדינה, ביום ה' באייר (והרי אין עוד שוטה אצלנו שיעריך כהוא זה את ליל ההצבעה באר"ם), באה המלחמה עם מדינות ערב, וזו לא נוהלה, כמובן, על ידי המחתרות, שהפכו לחלקים מחטיבות צה"ל. עמוד השדרה של צה"ל אכן היו השורות הרבות והטובות של "ההגנה" ומפקדים, אם יוצאי הבריגדה, אם יוצאי הפלמ"ח, ומעשה אחר עוד נוסף של דוד בן גוריון יש בו כדי לכפר על מחדלים ואיחורים רבים: הבאתם ההמונית - ממש על דרך **איבאקואציה** - של מאות אלפי אחינו בארצות ערב, להצלתם ולהצלתנו, ובתנאים קשים ביותר וללא שיקולים כלכליים, פרגמטיים, שיקולי קליטה ואיכות חיים וכו', מהמינוח העשיר של ימי הציונות הסלקטיבית. ולא נגעתי פה במשגים טקטיים ובכשלונות ששינו וכשלנו כולנו. נגעתי כאן בקווי היסוד של ההכרה המדינית ושל העשייה הציונית. ספר זה נסב בעיקרו על פרשיות מיוחדות במלחמת החירות הציונית. עליהן לא באתי להוסיף. הן מוצו במידה רבה על ידי המסובים לשולחן. מה שנתכוונתי בדברי אלה הוא להכניס את הפרשיות המיוחדות והחשובות ההן למהלך ההיסטורי הגדול, שרק הוא קובע מה היה חשוב באמת, ומה - טפל, מה מהותי, ומה - מקרי. רק במהלך ההיסטורי, לא רק שקדם לכל אלה, כי אם בא אחרי כל אלה, **בהמשך התברר מה מקרי**, ומה - מהותי. מלחמת ששת הימים, דרך משל, הוכיחה את אמת **ארץ ישראל** שנשכחה זמנית - כביטוי של נתן אלתרמן - בגלל **מדינת ישראל**. היום, בימים אלה ממש

נוכרת ההכרה, שלמען **ארץ ישראל** ומדינת **ישראל** אסור לשכוח את עם ישראל השדיר בסכנה, בסכנות ישונות גם היום, ובגלל סכנות אלה מן הראוי לשוב ולהעמיק ולדון בשאלת הציונות והאחריות לשואה: שאלה, שאלתנו לזכרה העלה אותה ליד שולחן זה, ובכך הוציא את הוויכוח למרחב. ודאי אין זה מקרה שהוא, אליעזר ליכטנר ז"ל, הוא היחיד מנציגי ההגנה והציונות הרשמית המודה בכל לב ובמלוא הניטוי כצדקתן של המחתרות, בחלק מטיעוניהן ומעשיהן, והוא שהוא אשר עתיד - ולא מקדיות כאן - להיות מראשי התנועה למען **ארץ ישראל** השלמה, ואף מהמבקשים לשוב הגותית לישראל העם היהודי מבחינת הרוח, וכן לא להרפות משלילת הגלות. לשם כך צריך היה האיש - בעל כן התעכבתי בו - לנטוש מסגרת מפלגתו, כי הנות המסגרות והיות המסגרות המשמרות עצמן גם לאחד שהתרוקנו מתוכן, גם לאחר שתוכנו עבר זמנו או נתבדה, ושוב ושוב על רקע מחלוקות ישונות אלה, שהקורא ימצא כאן ויהרהר בהן כמבט פרספקטיבי מהימים, עולת המחשבה - והיא בלי ספק גם כתו של הרצון - שמא תגיעה השעה במצבנו היום, כשהבסיס כאן בארץ מוצק חומרית ובטחונות יציבות משהיה לפני ארבעים שנה, למנוח התמוטטות ורחיטת המבצות מהדהי ציוניזציה של מדינת ישראל ומפלגותיה, כישונות כהדיעות, שמא יש בהן במחלוקות ישונות אלו כדי למידת לקח: ליטול מהתשוב שבכל ארגון ותנועה מהימים ההם, למוגם מיווג טוב, אולי כמו בימי העלייה לבריאה, יום בו הוכפל "כי טוב" - כדי לכפר על העדר ה"כי טוב" ביום השני בו היתה המחלוקת, או - כגירסא האחרת (רש"י) לא נפתיימה המלאכה.

וביום השלישי הוא, יום הפינתות של התוב שבחנות ובאנטריתות, הסימפוזיון שהיה לשולחן מרובע, יוסף מימד והנות מה שמכונה בעברית שורשית ומשמעותית כל כך שולחן הפנים.